

КОМИССАРОВА Наталя

Олександрівна,

*кандидат юридичних наук, доцент
начальник кафедри державної безпеки
факультету забезпечення державної
безпеки Київського інституту
Національної гвардії України*

ПРОХОРЕНКО Михайло Михайлович,

*кандидат юридичних наук, доцент
начальник кафедри військового права та
правоохоронної діяльності Національного
університету оборони України*

ОРГАНІЗАЦІЙНО ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ПРИТЯГНЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДЕРЖАВНУ ЗРАДУ

Державна зрада, кримінальна відповідальність за вчинення якої передбачена ст. 111 Кримінального кодексу України, являє собою один із найбільш небезпечних злочинів проти основ національної безпеки України. Відповідно до цієї норми, державною зрадою є діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України.

Суспільна небезпека державної зради полягає у тому, що діяння злочинців посягають на суверенітет, територіальну цілісність та недоторканність України.

У КК України державну зраду окреслено як особливо небезпечний злочин, а також наведено кримінально-правову характеристику цього посягання [106; 151; 149; 152; 105]. Характер суспільної небезпеки злочину, передбаченого ст. 111 КК України, визначається тим, що це посягання спрямоване проти життєво важливих для держави відносин.

Безсумнівно, що суб'єктом вчинення державної зради є громадянин України [117, с. 97; 144, с. 83; 189, с. 541]. Але мова йде не про спеціального суб'єкта державної зради, а про спеціального виконавця, а саме військовослужбовця. Отже, найбільш суспільно небезпечною, а також такою, що потребує більш суворого покарання, є державна зрада вчинена: військовослужбовцями Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, членами добровольчих формувань, що

були утворені або самоорганізовувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України.

Для диференціації кримінальної відповідальності за державну зраду ознак суб'єкта кримінального правопорушення не достатньо. Необхідно вирішити які саме діяння, вчиненні якими суб'єктами, є найбільш небезпечними для держави. Погоджуємось із законодавцем стосовно того, що умови воєнного стану мають бути кваліфікуючою ознакою. Державна зрада в умовах воєнного стану є кваліфікованим складом злочину. Встановлюючи зміст злочинних діянь, кримінальне законодавство завжди передбачає покарання за них. Покарання завжди пов'язується із санкцією кримінально-правової норми. Досліджуючи питання про призначення покарання за державну зраду, найперше треба встановити санкцію відповідної кримінально-правової норми. Так, за вчинення державної зради передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк від дванадцяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої (ч. 1 ст. 111 КК України). З аналізу цієї санкції статті очевидно, що за ступенем суспільної небезпеки це посягання є особливо тяжким злочином.

Відтак запровадження додаткового покарання у виді конфіскації майна є виправданим рішенням законодавця, оскільки відповідний вид покарання є ефективним засобом протидії злочинності, адже таким чином посилюється каральна та виховна можливість основного покарання. У теорії кримінального права слушно зазначається, що підвищена небезпека злочинів та особа винного, наявність у кримінальному провадженні тільки обставин, які обтяжують покарання, чи їхня перевага над обставинами, які пом'якшують покарання, наближають покарання до верхньої межі санкції відповідної статті КК України, натомість наявність у справі тільки обставин, які пом'якшують покарання, чи їхня перевага над обставинами, які обтяжують покарання, – до нижчої межі міри покарання [112, с. 74].

Отже, аналіз практики призначення покарання за державну зраду засвідчив, що суди, за правило, призначають покарання у межах санкції відповідної статті, та як того вимагає КК України, враховують особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання. Водночас трапляються випадки необґрунтованого призначення покарання, нижче від найнижчої межі санкції, занижуючи відтак важливість безпосереднього об'єкта складу злочину «державна зрада», на який посягає злочинець.

Покарання за державну зраду, які передбачені у санкції ст. 111 КК України, відповідають ступеню суспільної небезпеки злочину. Запровадження додаткового покарання у виді конфіскації майна є виправданим рішенням законодавця, оскільки таким чином посилюється каральна та виховна можливість основного покарання, яке було призначено судом лише одного разу. Серед обставин, які пом'якшують покарання, зазвичай враховує такі: молодий вік обвинуваченого під час вчинення злочину, відсутність тяжких наслідків злочину, притягнення обвинуваченого вперше до кримінальної відповідальності, щире каяття, активне сприяння розкриттю злочину, наявність на утриманні малолітньої дитини і позитивну характеристику.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність: Закон України 03.03.2022 № 2108-ІХ. *Голос України*. 202. № 56.
2. Мовчан Р.О. «Воєнні» новели Кримінального кодексу України: правотворчі та правозастосовні проблеми: монографія. Київ: Норма права, 2022. 244 с.
3. Новели кримінального законодавства України, прийняті в умовах воєнного стану : наук.-практ. комент. / А. А. Вознюк, О. О. Дудоров, Р. О. Мовчан, С. С. Чернявський та ін. ; за ред. А. А. Вознюка, Р. О. Мовчана, В. В. Чернея. Київ : Норма права, 2022. 278 с.